

**ZVONIMIR LOVRENČEVIĆ, ZAČETNIK
ETNOMUZIKOLOGIJE I ETNOLOGIJE NA
BJELOVARSKO-BILOGORSKOM PODRUČJU**

ALIDA SOKOLOVIĆ
Glazbena škola Vatroslava Lisinskog
Bjelovar, V. Lisinskog 1

UDK 39-05 Lovrenčević, Z.
Pregledni rad
Review
Prihvaćeno: 30. 10. 2004.

Rad govori o Zvonimiru Lovrenčeviću (1911.-1990.), prvom istraživaču tradicijske kulture u bjelovarskom kraju čiji su etnografski zapisi temelj etnomuzikološkim i etnološkim istraživanjima u bjelovarsko-bilogorskom području. U članku se posebno osvrće na objavljene radove Lovrenčevića s područja etnomuzikologije, etnologije i usmene narodne književnosti. Osim u novijoj prezentaciji folklorne glazbe, autorica predlaže primjenu rezultata Lovrenčevićevih istraživanja u odgoju i obrazovanju te u turizmu.

Ključne riječi: etnografija, glazbena folkloristika, Bilogora

UVOD

Prije svega bio je jako društven... Znao je kako pristupiti pjevaču ili nekom kazivaču... Najprije morate osvojiti čovjeka, a to je Zvonko jako dobro znao: stvoriti raspoloženje, stvoriti malo šale... Zvonko je volio ljude. Kad kažemo da volimo zavičaj ili da volimo neki kraj, mi ne volimo šumu ili neki brežuljak, potok... najvažniji su ljudi koji tu žive jer, to je ono što veže, uspomene na lijepe događaje, susrete... Šteta je što niste imali prilike da ga upoznate... bio je stvarno jako vrijedan i drag čovjek.

Navedenim riječima je akademik Jerko Bezić, dugogodišnji prijatelj i suradnik Zvonimira Lovrenčevića, prije nekoliko godina u razgovoru s učenicima bjelovarske Glazbene škole (usp. Bogeljić 1996) opisao najznačajnijeg bjelovarskog kulturnog djelatnika dvadesetoga stoljeća, jednog od malobrojnih etnografa i etnomuzikologa koji su dosad istraživali na bilogorskom području. Lovrenčević je ostao u sjećanju Bjelovarčana kao

vrlo skroman čovjek, ali iznimnih intelektualnih sposobnosti, istraživač koji je «većinu svoga mukotrpnog života proveo po obroncima Bilogore, krstareći na svome legendarnom biciklu i poput krtice rovaio i rovaio, vadio ostatke naše tegobne prošlosti i zapisivao...»¹ Svestrani Lovrenčević je pokazivao zanimanje ne samo za etnografiju i etnomuzikologiju, već i za povijest, arheologiju, bavio se spisateljstvom², skladanjem³ i slikarstvom⁴. Prema mladim ljudima bio je vrlo susretljiv (usp. Sabol 1991), a bio je i aktivan voditelj izviđača.

Koliko je Lovrenčević bio cijenjen u znanstvenim krugovima govori obilježavanje njegove 75. obljetnice života 23. listopada 1986. u Zagrebu. Tadašnje Društvo folklorista Hrvatske i Zavod za istraživanje folkloru priredili su tom prigodom svečani sastanak i izložbu njegovih radova (Galinić 1986). Godine 1987. skupština Muzejskog društva sjeverozapadne Hrvatske Varaždin izrazila mu je pismenu zahvalnost za suradnju s matičnim muzejom i s Društvom te za ukupan rad na polju muzejske djelatnosti (Medar 1989). No, usprkos navedenom, Bjelovarčani danas malo znaju o Lovrenčeviću i malo o njemu govore.⁵ U gradu gdje je rođen, gdje je proveo veći dio života

¹ I u nastavku: ... o duhovnom elektricitetu i onom zračenju kojim su ostale trajno obilježene generacije bjelovarskih intelektualaca – o tome bi mogli svjedočiti samo oni sretnici koji su prošli kroz famoznu Kvakovu kuhinju (Lenjinova broj 3) u kojoj se, kao na malo kojemu mjestu u ovim našim stranama, godinama i godinama, noćima i noćima, odvijao autentični ljudski život. (Radovanović 1990)

² Lovrenčević je napisao roman *Huliganov brak* (Zagreb: Udruženje pisaca-amatera Hrvatske, knj. 14, 1984.)

³ O Lovrenčeviću – skladatelju danas se gotovo ništa ne zna. Zanimljiv je podatak iz dopisa Festivalskom odboru kajkavske popevke od 15. veljače 1969. (koji sam slučajno pronašla u nesređenoj ostavštini Z. L. koja se čuva u Gradskom muzeju u Bjelovaru) uz koji Lovrenčević šalje svoju skladbu *Povratak* op.40. Iz dopisa doznajemo da se Lovrenčević dotad okušao kao skladatelj gudačkih kvarteta, skladbi za violinu i klavir, za mješovite i tamburaške zborove te da su te skladbe većinom izgubljene tijekom Drugog svjetskog rata. 1959. objavljena je solo-popijevka *Zibala Jane*, prema istarskom tradicijskom napjevu kojemu je Lovrenčević dodao glasovirsku pratnju (Jugoslavisches Wiegendlied, Staufen Verlag, BR Deutschland).

⁴ Vidi likovni prilog.

⁵ Neobičan je, ali istinit, podatak da je dr. Bezić bio prva osoba koja mi je spomenula Z. Lovrenčevića i ukazala na njegov etnomuzikološki rad, i to tijekom studija etnomuzikologije na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Iako sam rođena Bjelovarčanka i u Bjelovaru sam pohađala osnovnu i srednju školu, ne pamtim da mi je netko prije dr. Bezića spomenuo Lovrenčevića.

i kojega je najviše zadužio o Lovrenčeviću se progovorilo tek nakon što je umro, zaboravljen, 1990. godine. Tako je početkom 1991. u Gradskom muzeju otvorena izložba posvećena njegovu životu i radu, a 11. siječnja iste godine, na dan njegove smrti, bjelovarski ogranak HSLŠ-a organizirao je priredbu «Kvaku u spomen», u mjesnom Domu kulture. Na koncu je bjelovarski izdavač, u suradnji s Institutom za etnologiju i folkloristiku, objavio knjigu *Folklorna glazba Bilogore* (1994) koja je promovirana, uz sudjelovanje dr. Jerka Bezića, 21. prosinca 1995. u bjelovarskoj Narodnoj knjižnici «Petar Preradović». Ako još tome dodamo i to da jedna bjelovarska ulica na periferiji grada od devedesetih godina prošloga stoljeća nosi Lovrenčevićevo ime, bit će to sve. Sjećanje na Lovrenčevića kao osobu danas čuva još nekolicina starijih ljudi — njegovih poznanika, suradnika ili prijatelja, a broj upućenih koji su svjesni vrijednosti njegova rada još je manji.

BIOGRAFIJA ZVONIMIRA LOVRENČEVIĆA⁶

Zvonimir Lovrenčević (poznat i pod nadimcima Cincek i Kvak), rođen je 23. listopada 1911. u Bjelovaru. Njegova majka bila je Štefanija r. Ban, a otac Matija Lovrenčević, pravnik. Z. Lovrenčević se školovao u Đurđevcu i Osijeku, gdje je dobio glazbenu poduku u Glazbenoj školi. Učitelj iz glavnog predmeta, violine, bio mu je Josip Pokorni, a Slavomir Grančarić predavao mu je harmoniju⁷.

U Zagrebu je pohađao Učiteljsku školu, a završio ju je u Karlovcu. U to vrijeme piše pjesme i postaje član karlovačkog Književnog kluba (1932. godine). Od 1934. godine bio je učitelj u Martijancu pokraj Ludbrega, a nakon toga u Malom Erjavcu kraj Ozlja.

Nakon Drugoga svjetskog rata, 1945. godine, Lovrenčević je ravnao osnovnom školom u Severinu nedaleko Bjelovara, a u Bjelovar je došao 1948. godine da bi radio kao nastavnik crtanja i glazbenog odgoja.

Godine 1949. postaje referentom za kulturu i folklor pri Oblasti Bjelovar te vanjskim suradnikom Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu (danas IEF). Tih godina osnovao je ili obnovio oko pedeset kulturno-umjetničkih

⁶ Koristila sam podatke iz navedene literature, većinom prema Bezić (1994a i 1994b).

⁷ Taj podatak Lovrenčević navodi u dopisu Festivalskom odboru kajkavske popevke pohranjenom u Gradskom muzeju u Bjelovaru.

društava, a bavio se i melografitranjem. Još prije Drugoga svjetskog rata počeo je zapisivati narodne napjeve, a tu je djelatnost pojačao od pedesetih godina prošloga stoljeća. Istraživao je u tadašnjim kotarevima Bjelovar, Đurđevac, Virovitica, Koprivnica, Križevci, Grubišno Polje, Daruvar i Pakrac i pritom animirao ljude na prikupljanje tradicijskih oblika kulture. Suradivao je i s radijem i televizijom⁸, a rezultate svojih folklorističkih, arheoloških i kulturno-povijesnih istraživanja objavio je u brojnim radovima (vidi popis radova u prilogu).

Na bilogorskom području je organizirao smotre folkloru i gostovanja folklornih grupa iz Mađarske i Češke.

Od 1957. godine, do odlaska u invalidsku mirovinu 1962., najprije je vodio bjelovarsku Muzičku školu, a potom bio direktor Gradskoga muzeja u Bjelovaru. Kako se intenzivno bavio i arheološkim istraživanjima, tako je, nakon umirovljenja, nastavio tu djelatnost kao povjerenik Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.

Nakon svečanog obilježavanja 75. obljetnice Lovrenčevićeva života 23. listopada 1986. u Zagrebu⁹, gdje su dr. Bezić i dr. Ivančan *u svom govoru posebno istakli veliki skromnost i nadahnuće uz visoku stručnost, koje je Zvonko unosio kao zaljubljenik folkloru u svoje radove* (Galini 1986), Lovrenčević je 1989., u suradnji s Ivanom Ivančanom, objavio knjigu *Narodni plesovi Hrvatske 3 – Bilogora*. U to doba njegovo zdravlje se pogoršalo. Lovrenčević je umro u Rugvici pokraj Dugog Sela, 11. siječnja 1990. godine.

OBJAVLJENI RADOVI IZ PODRUČJA ETNOLOGIJE, ETNOMUZIKOLOGIJE I USMENE KNJIŽEVNOSTI

U razdoblju od 1963. do 1985. godine u stručnim publikacijama objavljena je nekolicina Lovrenčevićevih radova, većinom s područja etnomuzikologije, etnologije, usmene narodne književnosti i arheologije (o arheološkim radovima se ovom prilikom neće govoriti). Najvažnije

⁸ Napisao je scenarij za dokumentarne filmove *Đurđari u Lipovom Brdu* i *Stari običaji i magija u bilogorsko-podravskoj regiji* — TV Zagreb, kao i scenarij za radioemisiju *Dječji muzički instrumenti* (Radio-Zagreb i Radio-Bjelovar).

⁹ Tom je prigodom priređena i izložba njegovih objavljenih radova, priredili su je J. Bezić i Grozdana Marošević.

Lovrenčevićevo djelo, zbirka napjeva *Folklorna glazba Bilogore* (1994.), nije objavljeno za vrijeme autorova života, iako je rukopis bio pripremljen u Institutu za etnologiju i folkloristiku još sredinom osamdesetih godina prošloga stoljeća.

KNJIGE

1. *Folklorna glazba Bilogore*. Knj. 1 (1994.)

Četiri godine nakon smrti Z. Lovrenčevića u Zagrebu je objavljena prva knjiga zbirke napjeva *Folklorna glazba Bilogore*, prema zapisima od 1938. do 1983. godine, koju je za tisak priredio Jerko Bezić.

Gradivo za zbirku Lovrenčević je prikupio do 1984. godine kad je Jerko Bezić i prvi put redigirao gradivo. Gradivo je razvrstano prema izvanglazbenim osobinama pojedinih primjera, tj. prema sadržaju pjevanih tekstova i prema mjestu i ulozi pjesama u narodnom životu i običajima.

Prva knjiga obuhvaća popijevke vezane uz životne i kalendarske običaje: uspavanke (5 primjera), svadbene pjesme (72 primjera - prema različitim fazama u svadbenom običaju), posmrtni običaji i naricaljke (2 primjera), običaji kroz godinu: fašnjaki (1), đurđari (12 notnih zapisa + 2 teksta za recitiranje), ladarice (3), bilarice (2), Ivanjski krijes (8), čeroice / čaroice (4), Božić i Nova godina (6 napjeva).

U knjizi je ukupno 115 zapisa napjeva, pretežito vokalnih. Uz svaki napjev su navedeni podaci o izvođaču/kazivaču i datum zapisa. Ispisan je tekst prve melostrofe sa svim ponavljanjima, a nakon toga i cijeli tekst pjesme bez ponavljanja i dodataka. Uz to, autor je u dodatku iznio potrebna objašnjenja i dodatne podatke, nakon toga slijede komentari urednika J. Bezića, a na dnu stranice objašnjavaju se pojedini lokalizmi i manje poznati termini.

U dodatku je abecedni popis pjesama po prvom stihu teksta pjesme i abecedni popis kazivača (82 izvođača odnosno izvođačkih skupina).

Treba dodati da je u ovoj knjizi objavljen tek manji broj zapisa koje su Lovrenčević i Bezić pripremili za tisak (ukupno su priredili 441 primjer, što znači da je ostalo još 325 neobjavljenih napjeva). U ostalim knjigama navedene zbirke trebale bi biti objavljene: pjesme o radu i uz rad, ljubavne pjesme, obiteljske, rugalice – šaljive, različite pripovjedne pjesme, vinske, vojničke, pjesmice odraslih za djecu, dječje brojalice, dječje rugalice, dječje igre, narodni plesovi (Bezić 1994a)

2. Svadba u Jakopovcu. Svadba u Klokočevcu. U: *Narodni plesovi Hrvatske* 3. Bilogora (1969.)

U trećoj knjizi Hrvatskih narodnih plesova Z. Lovrenčević je surađivao s etnokoreologom Ivanom Ivančanom. Budući da je ples vrlo važan kod održavanja svadbe, Z. Lovrenčević daje svoj prilog knjizi koja se bavi bilogorskim plesovima detaljno opisujući dva svatovska običaja iz toga kraja. Na početku knjige najprije prikazuje način održavanja svadbe u kajkavskom selu Jakopovcu, a zatim u štokavskom Klokočevcu, uz obredne napjeve.

Nakon navođenja imena i dobi kazivača iznosi se nekoliko povijesnih podataka o svakom selu.

Iza toga slijedi opis običaja u Jakopovcu, prema sljedećim fazama: prošnja – «snoboki»; dan prije vjenčanja; na dan vjenčanja; u novom domu. Potom slijedi opis Klokočevačke svadbe: prošnja; zaruke; pripreme za svadbu; kumstvo; svatovska večera; vjenčani dan; u novom domu; darivanje; treći dan – svatovski dan; četvrti dan – kumovski dan.

U tekstu se, između ostalog, detaljno opisuje svadbena oprema, izrada svatovske zastave, umivanje i dr. Uz pojedine faze običaja dodani su i zamišljeni dijalozi koji se mogu iskoristiti u postavljanju takvog običaja na scenu, a opis pojedinih faza običaja popraćen je i prigodnim napjevima (ukupno 20 vokalnih i instrumentalnih primjera).

ČLANCI

1. *Neobična svadba u Jabučeti* (1963.)

Lovrenčević opisuje svadbu u Bilogori koja je održana 1962. godine u selu Jabučeta. Na početku ukratko prikazuje podravske svadbene običaje (snoboki – prošnja, vrijeme između snoboka i vjenčanja, vjenčani dan), da bi u nastavku opisao svadbu koja se morala održati na drukčiji način budući da mladoženjini roditelji nisu željeli u njoj sudjelovati.

U tekstu je i pet notnih primjera, svadbenih popijevaka iz sela Jabučeta.

2. *Tambura samica u okolici Bjelovara* (1963.)

Tambura samica, poznata i pod imenom dangubica, bila je rijetko glazbalo već u vrijeme istraživanja. Lovrenčević tvrdi da ih je najviše bilo

oko 1900. godine, a on je 1962. u široj okolici Bjelovara pronašao samo četiri primjerka, i to u Zrinjskoj, Lipovom Brdu i Hercegovcu.

Samice odlikuje plitak i kruškolik trup, tanak i dug vrat s kvakom u obliku produženog slova c i četiri žice. Primjerci koje je Lovrenčević vidio bili su izrađeni od javora.

Takva, danas u Bjelovaru i okolici potpuno zaboravljena tambura, izrađivala bi se tako da se komad suhog drveta najprije grubo otesao te se na njemu nacrtao oblik glazbala. Nakon toga se obrađivao vrat, trup, žičnjak, spoj vrata s trupom i gornja daščica ili pokrov.

Lovrenčević još govori o glazbenim osobinama samica (dijatoničke, kromatičke i mješovite), o trzanju, dinamici, tehnicima sviranja te o porijeklu primjeraka koje je vidio. Također donosi i vokalno-instrumentalni zapis popijevke *Gon' govedo*.

3. Dvojnice i jedinka u bjelovarskoj okolici (1964.)

U vrijeme istraživanja glazbala poput jedinki i dvojnica još uvijek su se mogla pronaći u okolici Bjelovara, za razliku od duda i tambura samica koje su bile prava rijetkost. Kako nekad poznati izrađivači takvih glazbala onda više nisu bili živi (Đuro Dautan i Vinko Šimunović /Mala Ciglana/, Ivan Milašin /Dautan/, Nikola Despinić /Klokočevac/, Martin Ređep /Đurđevac/, Ivan Škec /Severin/) Lovrenčević je rekonstruirao način izrade instrumenata prema podacima koje je dobio od njihovih potomaka ili upućenih poznanika.

Frula je u okolici Bjelovara bio naziv za sve svirale sa cijevima i rupicama za prebiranje: jednocijevne (jedinke) ili dvocijevne (dvojnice). Bilogorske jedinke imale su obično šest rupica. Na desnoj cijevi dvojnica uvijek je jedna rupica više nego na lijevoj, tako da je omjer među njima bio 5:4 ili 4:3.

Strančice, folklorne inačice poprečnih flauta, bile su najrasprostranjenije u Podravini – Đurđevcu.

Nakon detaljnih uputa za izradu glazbala, Lovrenčević govori o načinu svirke i nastanku tona, tehnicima prepuhivanja, tehnicima djelomičnog zatvaranja rupica i prstometu. Na jedinkama, dvojnica i strančicama sviralo se

solistički, najčešće improvizirajući ili prenoseći napjeve iz vokalne folklorne glazbe. Svirka je ponekad pratila i kolo.

Navedeni rad izložen je na 7. kongresu SFJ u Ohridu 1960. godine.

4. *Bilje kojim se gata i vrača u okolici Bjelovara (1967.)*

Za gatanje – predviđanje budućnosti i čaranje (postizanje neke koristi) u vrijeme istraživanja koristila su se razna pomagala, među kojima i biljke. Autor navodi koje su se biljke najčešće upotrebljavale za:

- gatanje: videc (*Anagallis arvensis*), ivančica (*Leucanthemum vulgare*), letina (*Arum maculatum*), ivanova trava (*Hypericum perforatum*).

- vračanje: bilo (*Alectorolophus minor*), raž (*Secale cereale*), pšenica (*Triticum aestivum*), ljubica (*Viola odorata*), ivančica, bukva (*Fagus silvatica*), jasen (*Fraxinus excelsior*), trandovilo (*Althaea rosea*), crveni luk (*Allium cepa*), češnjak (*Allium sativum*), oman (*Inula helenium*), lijeska (*Corylus avellana*), šipak (*Rosa canina*)

- tjeranje mraka: mračnjak (*Abutilon avicennae*), vjetrena trava (*Marrubium vulgare*), kotrižna trava, šustna trava (*Cerinth minor*).

U nastavku se posebno govori o elementima magije te o vračarama i vračevima, nosiocima magijskih čina po bilogorskim selima.

Uz tekst je i devet notnih primjera: osam napjeva u kojima se spominju navedene biljke (8) i jedna popijevka koja se izvodila uz običaj čaroica.

5. *Dude u Bilogori (1971.)*

Među bilogorskim aerofonim glazbalima *dude* su nekad zauzimale posebno mjesto, a *dudaš* je zbog svoga umijeća bio najcjenjeniji seoski glazbenik u 19. stoljeću. Od svih tradicijskih glazbala to glazbalo je imalo najviše tonskih mogućnosti (na njemu se moglo svirati četveroglasno), a kako su dudaši osim što su višeglasno svirali mogli i pjevati, funkcionirali su kao *one man band* – nastupali su sami na zabavama ili svadbama.

Danas se još malo starijih ljudi sjeća dudaša i njihove svirke koju je tijekom prve polovice 20. stoljeća istisnula tamburaška glazba; posljednji dudaš Marko Križan (1881.-1968.) umro je prije pedesetak godina. Upravo je zbog toga i tekst Zvonka Lovrenčevića, koji je na vrijeme od M. Križana

dobio podatke o tom glazbalu, dragocjeniji: on najprije raspreda o nazivlju, zatim o ergologiji – detaljno izlaže sve faze u izradi pojedinih dijelova glazbala – slijede muzičke osobine duda te podaci o porijeklu duda i ličnosti dudaša.

Tekst je u obliku referata izložen na 15. kongresu SUFJ u Jajcu 1968. Uz tekst je priložen jedan crtež duda i osam notnih primjera.

Upozorila bih na jednu pogrešku: kroz tekst se provlači termin «burdonska» pratnja, a trebalo bi ga zamijeniti ispravnim nazivom «bordunska» pratnja, kojim se može opisati jedna glazbena osobina glazbala dude.

6. Bilogorci u poslovicama (1971.)

U oduljem uvodu Lovrenčević slikovito daje pregled reljefa, privrede i gospodarstva poljodjelskog i stočarskog bilogorskog područja, iza čega slijede napomene o migracijama i jezičnim razlikama kod heterogenog stanovništva, koje je na području Bilogore većim dijelom štokavsko, manje kajkavsko. Uz iznošenje anegdota govori o pojavama akulturacije, te donosi dva notna zapisa napjeva i tekstove popijevaka. Uvod zaključuje s napomenom da su se kajkavci i štokavci u Bilogori dosta zbližili razmjenjujući poslovice.

Lovrenčević donosi poslovice koje su se koristile u bilogorskom kraju između 1930. i 1960. godine. Poslovice su navedene po abecednom redu početnog slova prve riječi u poslovi. Ukupno je zapisana 171 poslovice, na kraju je u dodatku tumač manje poznatih lokalizama. Na kraju napominje da postoji još samo jedna takva zbirka iz bjelovarskog kraja - rukopisna zbirka poslovice iz 19. stoljeća ishitritelja Ferde Rusana koja se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

S gledišta suvremene znanosti treba uočiti da je Lovrenčević kao paremiolog usredotočen samo na sakupljanje gradiva, dok se suvremeni znanstvenici više bave interakcijskim situacijama tj. prikazivanjem konteksta u kojem ljudi koriste poslovice.

7. Aerofoni instrumenti u Bilogori (1972.)

Slijedeći međunarodnu klasifikaciju glazbala Sachs i Hornbostela (1914.) Lovrenčević u tekstu prikazuje tradicijska zrakozvučna glazbala

u Bilogori (osim jedinke, dvojnica i duda koje je opisao u posebnim radovima).

Instrumenti su prikazani kako slijedi:

- jednostavni aerofoni (bič na švigar, trava, list, zujalka, potezača, zvrk, pucaljka od bazge, pucaljka od guščjeg pera)

- puhačka glazbala (šaltva potpirača s fokošom, frulica od vrbove kore, strančica, dvojnica, fučkala od svježe vrbove kore /i njezine varijante/, žirova kapica, trstenice, okarina, šuplji ključ, pisak od biljnog gradiva /raži, maslačka, luka, tikvina lista i vrbove kore/, pisak od guščjeg pera, pisak od trske, volovski rog i rog od vrbove kore)

Većina glazbala o kojima se govori dječja su glazbala – igračke, na kojima ton, zvuk ili šum nastaju slučajno i što im možda i nije primarna funkcija, već sekundarni učinak tijekom dječje igre. Takva glazbala se, stoga, najčešće ni ne smatraju glazbalima. Na njima se «svira» solistički, a ne u sastavima. Neka od njih su samo za jednokratnu uporabu budući da se izrađuju od svježeg biljnog materijala.

Na početku prikaza svakog glazbala Lovrenčević najprije piše o raznolikostima u nazivlju, zatim o načinu izrade, načinu upotrebe (svirke) glazbala te o tonskim mogućnostima. Uz tekst je priloženo 16 crteža, tri fotografije glazbala te 15 notnih primjera.

8. Mitološke predaje Bilogore (1972.)

U tekstu se autor bavi usmenom književnošću na području Bilogore. Najprije ocrtava geografski položaj bilogorskog područja, a zatim etničku raznolikost koju su uzrokovale migracije stanovništva. Napominje da su vjerovanja starosjedilaca i doseljenika ostala dijelom lokalizirana na jezična područja – kajkavce i štokavce. U vrijeme istraživanja kajkavci, primjerice, nisu znali za mit o *seni* ni za *malog s crvenom kapicom*, kod njih nije bilo ni *čaroičara*, dok štokavci nisu čuli za *pintare*, *vede* i šumske *dekle*. No, za vile, vještice, te vodenjake, đurđare i ladarice u ono vrijeme znali su svi podjednako.

Lovrenčević na početku ne govori pojedinačno o kazivačima osim da su u vrijeme istraživanja bili u dobi od 50 do 80 godina, te da je vjerovanje u mitološka bića bilo intenzivno za života njihovih djedova i pradjedova.

Također zaključuje da su takva vjerovanja počela nestajati kako pod utjecajem prosvjećivanja ljudi, tako i pojavom stručne medicinske pomoći koja je oslabila vjeru u magiju kod lokalnoga stanovništva.

Slijede mitološke predaje: Vedi; Šumske dekle; Vile; Mali lovci; Mali; Sena; Induljeri; Vještice; Suđenice, Glođan; Baba Roga; Mora, Vragovi, Svećarec; Mrak; Zemaljski duh; Vodenjak.

Uz svaku predaju navedena su imena kazivača, godine rođenja i mjesta u kojima su zabilježeni mitovi: Sveta Ana, Ferdinandovac, Novigrad Podravski, Klokočevac, Đurđevac, Bjelovar, Paulin-Kloštar, Ciglena, Zrinjski Topolovac, Markovac, Botinac, Pavlovac, Stara Diklenica, Letičani, Babinac, Narta, Severin, Orovac, Šandrovac, Grginac, Nova Rača, Domanjkuš, Velike Sredice, Jakopovac, Bostan, Gornje Plavnice.

9. *Ladarice* (1979.)

U tekstu autor daje prikaz običaja ladarica, prema svojim terenskim zapažanjima. Spomenuti ophod se izvodio na području sjeverozapadne Hrvatske na Ivanje (24. lipnja), uz pjesmu i darivanje. Običaj se ugasio tijekom druge polovice dvadesetoga stoljeća, a Lovrenčević ga je proučavao od 1951. do 1979. u 60 sela, većinom na području Bilogore te u okolici Križevaca i Đurđevca. Kontaktirao je 70 kazivača. Nakon opisa pohoda na primjeru ladarica iz sela Patkovca (udaljenog 10 km od Bjelovara), izlaganje slijedi plan: spol, dob i broj ladarica; nošnja; pripreme; vrijeme ophoda; ulazak u dvorište; početni stihovi ladarskih pjesama; tekstovi; kolo ili ples ladarica oko košare; darivanje i zahvala; podjela darova; nestajanje običaja i nošnje.

U nastavku je 28 melografiranih napjeva ladarica.

ZAKLJUČAK

Zvonimir Lovrenčević prvi je istraživač tradicijske kulture u bjelovarskom kraju. Lovrenčevićeva najveća zasluga je ta što je prije pedesetak godina od zaborava uspio spasiti glazbala, napjeve, običaje i vjerovanja Bilogoraca, u vrijeme kad su se još mogli naći njihovi tragovi ili vjerodostojna kazivanja o oblicima tradicijske kulture koji su tijekom 20. stoljeća kročili putem konačnog iščeznuća. Danas se, primjerice, u okolici Bjelovara više ne zna za jedinku, dvojnice i dude, o običaju Ladarica postoje samo predaje, a tradicijski elementi u svadbenim ceremonijalima doživjeli su znatne preinake.

Zbog toga etnomuzikološka i etnološka istraživanja u bjelovarsko-bilogorskom području obvezatno polaze od Lovrenčevića i njegovih etnografskih zapisa, koji su osnova s pomoću koje se mogu spoznati kulturne pojave u prošlosti i njihovo mjesto u sadašnjosti.

Premda je ostavio brojne etnografske, povijesne i arheološke radove, najvažnije područje Lovrenčevićeva djelovanja bila je etnomuzikologija. Etnomuzikološko usmjerenje Zvonimira Lovrenčevića bilo je glazbeno-folklorističko, što je bilo u uobičajeno sredinom 20. stoljeća. Tadašnji znanstvenici s velikim zanimanjem i strašću prikupljaju nacionalno blago, zapisuju napjeve, opisuju glazbala i običaje, a da se pritom manje osvrću na ulogu glazbe u životu čovjeka i kontekst u kojem se ona izvodi. Zvonimir Lovrenčević je bio istraživač koji je «živio» na terenu, on je bio *participant observer* s izuzetnim darom za komunikaciju s ljudima, pa mu nije bilo teško ući kazivaču «pod kožu» te tako doći do zanimljive etnografske građe (usp. Bogeljić 1996). Pri sakupljanju materijala pomagali su mu i brojni suradnici na terenu o čemu svjedoči i korespondencija sačuvana u njegovoj ostavštini¹⁰. S druge strane, budući da nije imao stručne etnomuzikološke naobrazbe, znanstvenu pomoć pri melograflanju i analizi prikupljene građe pružio mu je prijatelj i naš vodeći etnomuzikolog Jerko Bezić.

Šteta je što Lovrenčević nije svoj entuzijizam usmjerio samo na etnomuzikologiju, već je cijeloga života neumorno «svaštario», prikupljajući sve tragove tradicijskog do kojih je onda mogao doći. Zbog brojnih interesa i talenata koje je imao Lovrenčević se jednostavno «raspršio» na razne strane umjesto da ograniči svoju djelatnost na jedno znanstveno područje. To je razlog zašto su njegovi radovi ponekad nedorečeni i nedokumentirani, što se može ilustrirati sljedećim primjerom. U uvodnom tekstu u Spomenici bjelovarske Muzičke škole Vatroslav Lisinski (1957.) Lovrenčević daje puno zanimljivih, a danas nepoznatih podataka o glazbenom životu Bjelovara i glazbenom školstvu u tom gradu u 19. i početkom 20. stoljeća. No, uz to, nažalost, ne navodi izvore tako da se na takav rad danas ne mogu nadovezati znanstvena istraživanja.

Zanimljivo je da se život i rad Zvonimira Lovrenčevića na neki način može povezati sa životom i djelatnošću još jednog svijetlog lika iz

¹⁰ Vidi prilog: Dopis suradnika Ivana Tudića iz Severina.

hrvatske povijesti, pionira hrvatske etnomuzikologije i muzikologije - Franje Kuhača.

Prva dodirna točka je zvanje i zanimanje: i Kuhač i Lovrenčević bili su učitelji, ali po zanimanju prije svega neumorni istraživači i sakupljači nacionalnoga blaga, zanesenjaci u neprestanoj potrazi za izvornim i autentičnim oblicima. Usto, obojica su bili pioniri na etnomuzikološkom području: Kuhač, koji je djelovao pola stoljeća prije Lovrenčevića, u Hrvatskoj je priznat kao začetnik domaće etnomuzikologije. Lovrenčević je sredinom dvadesetoga stoljeća prvi započeo s etnomuzikološkim istraživanjima na području Bilogore. Obojica su krstarili hrvatskim selima i žrtvovali puno toga za svoju sakupljačku strast. O Kuhačevim melografskim pothvatima govori opsežna zbirka *Južnoslovenske narodne popievke* s oko dvije tisuće napjeva (1878.-1941.), a o Lovrenčevićevim (tek prva) knjiga *Folklorna glazba Bilogore* (1994.) sa skromnih 115 zapisa popijevaka. Kako su oba melografa nailazila na nerazumijevanje okoline i društva glede tiskanja zbirki, Lovrenčevićeva knjiga je objavljena tek nakon njegove smrti, baš kao i peti svezak Kuhačeve zbirke. Uz melografiranje su se Lovrenčević i Kuhač bavili i etnoorganologijom. Dok je Kuhač opisao hrvatska tradicijska folklorna glazbala u *Prilogu za povijest glazbe južnoslovenske* (1877.), Lovrenčević je pisao o bilogorskim glazbalima - dječjim aerofonim glazbalima, jedinki, dvojnica, dudama i tamburi samici. Također se, poput slavnog prethodnika, koji je pisao o *Vatroslavu Lisinskom i njegovom dobu* (1887.) i *Ilirskim glazbenicima* (1893.), upuštao u istraživanje povijesti glazbenoga života, primjerice u članku *Bjelovarčanin Franjo Stazić - prvi hrvatski operni pjevač* (1966.) ili u rukopisnom uvodu u *Spomenicu muzičke škole u Bjelovaru* (1957.).

No, dok se Kuhač koncentrirao na glazbu, Lovrenčević je bio svestraniji (ali i nedorečeniji), budući da ga je uz etnomuzikologiju i etnografiju zanimala i arheologija, povijest, a kako je bio i talentiran kao umjetnik usput se bavio i skladanjem, pisanjem, crtanjem.

Kuhač je ukazao put mnogim hrvatskim etnomuzikolozima dvadesetog stoljeća. Nakon njega etnomuzikologija u Hrvatskoj nastavila se razvijati, najprije stazama glazbene folkloristike, kasnije antropologije glazbe. Pritom je njegov život i rad pomno proučen, njegova ostavština sređena u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, a njegovo mjesto u povijesti znanosti nedvojbeno

utvrđeno i verificirano. S druge strane, interes za Lovrenčevića i njegovu djelatnost je izostao. Osim nekoliko kraćih članaka i nekrologa u mjesnim novinama (usp. Medar 1990; Radovanović 1990; Sabol 1991; Trconić 1990; Matunci 1997), o njemu gotovo da se i nije pisalo, a uz povremeno oživljavanje ponekog njegovog notnog zapisa u radu amaterskih folklornih društava u okolici Bjelovara, za Lovrenčevićovo djelo nije se našla druga primjena. Danas, osim što nedostaje znanstveni interes za etnološku i etnomuzikološku baštinu područja Bilogore, nema dovoljno zanimanja ni za čovjeka koji se cijeloga svog života njome bavio.

Osim u novijoj prezentaciji tradicijske glazbe, postoji više načina na koje bi se mogli iskoristiti rezultati Lovrenčevićevih istraživanja: u području primijenjene znanosti, u turizmu, u obrazovnim institucijama. Iz vlastitog iskustva u radu s učenicima Glazbene škole Vatroslava Lisinskog u Bjelovaru, na satovima folklorne glazbe i u radu folklorne skupine uočila sam da je, bez obzira na novi kontekst izvođenja, pjevanjem tradicijskih napjeva kod učenika moguće razviti svijest o vrijednosti tradicijske kulture. Zanimljivom se, također, pokazala ideja izrade tradicijskih glazbala prema Lovrenčevićevim uputama (koje je koristio i izrađivač aerofonih glazbala Stjepan Večković iz Ansambla narodnih pjesama i plesova Hrvatske «Lado»), u obliku radionica, pomoću kojih bi se pokušao vratiti dio glazbenog identiteta zajednici koja ga se odrekla u prošlom stoljeću. Mali korak već je učinjen u bjelovarskoj Glazbenoj školi gdje izradom jednostavnijih glazbala, djelomice prema Lovrenčevićevim zapisima te novijim terenskim istraživanjima, osim upoznavanja s tradicijom potičem i kreativnost učenika. Ukoliko bi se u izradu složenijih glazbala, poput duda, dvojnica i jedinki, uključili i spretniji majstori, rezultati njihova rada mogli bi se iskoristiti u suvremenim folklornim izvedbama. Zaboravljena bilogorska glazbala mogla bi, također, postati i originalnim suvenirima bjelovarskoga kraja.

Sređivanje bogate Lovrenčevićeve ostavštine¹¹, koju je većim dijelom otkupio Gradski muzej u Bjelovaru, jedan je od zadataka koji još uvijek čeka etnologe, etnomuzikologe, arheologe i povjesničare. Uz to, od neke buduće lokalne vlasti očekuje se potpora u izdavanju sljedećih knjiga zbirke

¹¹ Da je ta ostavština uistinu bogata potvrdio je jedan od djelatnika bjelovarskog Muzeja (Jakovljević 1989), donoseći u svom kratkom tekstu samo jednu epizodu iz Lovrenčevićeve korespondencije.

Folklorna glazba Bilogore, budući da njezin drugi dio, unatoč svojevremenim obećanjima povodom objavljivanja prve knjige (1994.), još uvijek nije ugledao svjetlo dana.

BIBLIOGRAFIJA RADOVA ZVONIMIRA LOVRENČEVIĆA

KNJIGE:

- 1969 i Ivan Ivančan: *Narodni plesovi Hrvatske* 3. Bilogora. Zagreb: Prosvjetni sabor Hrvatske, 6-49.
- 1994 *Folklorna glazba Bilogore*. Knj. 1. Zagreb i Bjelovar: Institut za etnologiju i folkloristiku – Čvor, 168. (za tisak priredio Jerko Bezić)

ZNANSTVENI RADOVI U STRUČNIM PUBLIKACIJAMA:

- 1960 Nalazi iz rimskog doba u Bjelovaru i okolici. *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 4:126-127.
- 1963 Neobična svadba u Jabučeti. *Narodna umjetnost* 2:178-191.
- 1963 Tambura samica u okolici Bjelovara. *Narodno stvaralaštvo – Folklor* (Beograd) 5:313-324.
- 1964 Dvojnice i jedinka u bjelovarskoj okolici, *Rad VII. kongresa Saveza folklorista Jugoslavije u Ohridu 1960. godine*, Ohrid: (Savez folklorista Jugoslavije), 223-237.
- 1964 Umjetnine u bjelovarskoj crkvi. *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 1:11.
- 1967 Bilje kojim se gata i vrača u okolici Bjelovara. *Zbornik za narodni život i običaje* 43:135-159.
- 1971 Duda u Bilogori, *Rad XV. kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Jajcu 12-16. septembra 1968*, Sarajevo: (Savez udruženja folklorista Jugoslavije), 361-369.
- 1971 Bilgorci u poslovicama. *Zbornik za narodni život i običaje* 45:491-502.
- 1972 Aerofoni instrumenti u Bilogori. *Narodna umjetnost* 9:159-194.

- 1972 Mitološke predaje Bilogore. *Narodna umjetnost* 9:71-99.
- 1973 Prilozi o počecima sportske djelatnosti u Bjelovaru. *Povijest sporta* 16:1502-1507.
- 1977 i Mladen Medar: Gotika u Bilogori. *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 2:44-60.
- 1979 Ladarice. *Narodna umjetnost* 16:137-158.
- 1979 Rimske ceste i naselja u Bilogorsko-podravskoj regiji. *Arheološki pregled* 21:233-234.
- 1980 Rimske ceste i naselja u Bilogorsko-podravskoj regiji (II. dio). *Arheološki pregled* 22:195-208.
- 1980 Mogile u Bilo-gori. *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 1:3-7.
- 1982 Veliki Turanj u Novoj Rači. *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 1-2:18-21.
- 1985 Srednjovjekovne gradine u podravskoj regiji. *Podravski zbornik '85*. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 168-199.
- 1990 i Dragutin Grganić: Jezično blago bjelovarsko-podravskog kraja. *Bjelovarski zbornik* 90. Bjelovar: Gradski muzej Bjelovar, 160-174.
- 1991 i Dragutin Grganić: Jezično blago bjelovarsko-podravskog kraja. *Bjelovarski zbornik* 91. Bjelovar: Gradski muzej Bjelovar, 204-236.

NOVINSKI ČLANCI¹²:

- 1957 O muzičkom odgoju naše omladine. *Bjelovarski list*, 17. siječnja:2.
O muzičkom odgoju omladine. *Bjelovarski list*, 24. siječnja:2.
Zasjedanje Prosvjetne skupštine kotara Bjelovar. *Bjelovarski list*, 7. ožujka:2.
- 1959 Izložbe u Gradskom muzeju. *Bjelovarski list*, 5. studenoga:2.
Osniva se «Društvo prijatelja muzeja». *Bjelovarski list*, 10. prosinca:2.
- 1962 Novi arheološki nalazi na Česmi. *Bjelovarski list*, 23. kolovoza:3.
- 1963 Dobri planovi razvoja školstva u komuni Bjelovar. *Bjelovarski list*, 10. siječnja:4.
Pet godina neuro-psihološke službe. *Bjelovarski list*, 24. siječnja:4.
Objedinjavanje lovne privrede po regijama. *Bjelovarski list*, 7. veljače:3.
Svestranim radom Gradska čitaonica i knjižnica u Bjelovaru uspješno podiže kulturni nivo. *Bjelovarski list*, 7. veljače:6.
- 1966 Bjelovarčanin Franjo Stazić - prvi hrvatski operni pjevač. Bjelovar u Ilirskom pokretu. *Bjelovarski list*, 15. prosinca:4.
- 1967 Istina – u prošlosti. O porijeklu imena Bjelovar (1). Istina – u prošlosti. *Bjelovarski list*, 28. rujna:5.
Nalazišta predmeta od srebra i bronce. O porijeklu imena Bjelovar (2). *Bjelovarski list*, 5. listopada:5.
Veze s Keltima. O porijeklu imena Bjelovar (3). *Bjelovarski list*, 12. listopada:5.

¹² Popis čla naka načinjen je dijelom prema vlastitim istraživanjima, a dopunjen je uvidom u bibliografije S. Blažekovića (1985) i M. Medara (1989).

- «Bilo» - vedar, zdrav, siguran. O porijeklu imena Bjelovar (4).
Bjelovarski list, 19. listopada:5.
- Belovar postaje Bjelovar. O porijeklu imena Bjelovar (5).
Bjelovarski list, 26. listopada:5.
- 1968 Bjelovarsko kazalište za Vojne krajine. *Bjelovarski list*, 13. lipnja:4.
- O Česima u okolici Bjelovara. Doseljenici dižu novi grad.
Bjelovarski list, 17. listopada:5.
- O Česima u okolici Bjelovara. Doseljenici dižu novi grad.
Bjelovarski list, 24. listopada:5.
- Misal iz 1495. Iz kulturne prošlosti našeg kraja. *Bjelovarski list*, 26. prosinca:4.
- 1969 Tragom iskopina. O rimskim cestama u okolici Bjelovara (1).
Bjelovarski list, 23. siječnja:5.
- «Magna via». O rimskim cestama u okolici Bjelovara (2).
Bjelovarski list, 30. siječnja:5.
- «Stari drum» vodi u Bjelovar. O rimskim cestama u okolici Bjelovara (3). *Bjelovarski list*, 6. veljače:5.
- A gdje su mostovi? O rimskim cestama u okolici Bjelovara (4).
Bjelovarski list, 13. veljače:5.
- Dokument iz 1272. O rimskim cestama u okolici Bjelovara (5).
Bjelovarski list, 20. veljače:5.
- Staro naselje kraj Fickovog mlina. O rimskim cestama u okolici Bjelovara (6). *Bjelovarski list*, 27. veljače:5.
- Rimski grobovi u centru grada. O rimskim cestama u okolici Bjelovara (7). *Bjelovarski list*, 6. ožujka:5.
- Dovoljno dokaza. O rimskim cestama u okolici Bjelovara (8).
Bjelovarski list, 13. ožujka:5.
- 1971 Naći mjesta za etno-park. *Bjelovarski list*, 7. siječnja:2.
- Koliko je star grad Bjelovar? *Bjelovarski list*, 14. siječnja:6.
- 198

- Spašavanje umjetnina. Bjelovarska srpsko-pravoslavna crkva važan spomenik kulture. *Bjelovarski list*, 16. prosinca:2.
- Vrijedna «Bogorodica». Spašavanje umjetnina (2). *Bjelovarski list*, 23. prosinca:6.
- 1972 Neodgonetnute tajne iz 13. stoljeća. Arheološka istraživanja u Bilo-gori (1). *Bjelovarski list*, 10. veljače:6.
- Grobovi Avara ili Mongola. Arheološka istraživanja u Bilo-gori (2). *Bjelovarski list*, 17. veljače:6.
- U matematičkoj školi učilo se i mačevanje. Prilog povijesti sportova u Bjelovaru. *Bjelovarski list*, 15. lipnja:7.
- Klizanje. Prilog povijesti sportova u Bjelovaru. *Bjelovarski list*, 22. lipnja:6.
- Plivanje. Prilog povijesti sportova u Bjelovaru. *Bjelovarski list*, 29. lipnja:8.
- i Josip Kurtak: Značajni datumi. Prilog građi za povijest školstva u Bjelovaru s osobitim osvrtom na razvoj Gimnazije. *Bjelovarski list*, 7. rujna:6.
- i Josip Kurtak: Prvi razred realke 1858. Prilog građi za povijest školstva u Bjelovaru s osobitim osvrtom na razvoj Gimnazije. *Bjelovarski list*, 14. rujna:6.
- i Josip Kurtak: Prvi maturanti 1905. godine. Prilog građi za povijest školstva u Bjelovaru s osobitim osvrtom na razvoj Gimnazije. *Bjelovarski list*, 21. rujna:6.
- i Josip Kurtak: Gimnazija je bila i bolnica. Prilog građi za povijest školstva u Bjelovaru s osobitim osvrtom na razvoj Gimnazije. *Bjelovarski list*, 28. rujna:6.
- i Josip Kurtak: Rekord 1954: 27 odjeljenja. Prilog građi za povijest školstva u Bjelovaru s osobitim osvrtom na razvoj Gimnazije. *Bjelovarski list*, 5. listopada:6.
- i Josip Kurtak: Ravnatelji – pedagoški i znanstveni radnici. Prilog građi za povijest školstva u Bjelovaru s osobitim osvrtom na razvoj Gimnazije. *Bjelovarski list*, 12. listopada:6.

i Josip Kurtak: «Čovjek ne živi samo o kruhu...» Prilog građi za povijest školstva u Bjelovaru s osobitim osvrtom na razvoj Gimnazije. *Bjelovarski list*, 19. listopada:6.

i Josip Kurtak: Profesor i ravnatelj – sakupljač narodnih pripovijedaka. Prilog građi za povijest školstva u Bjelovaru s osobitim osvrtom na razvoj Gimnazije. *Bjelovarski list*, 26. listopada:6.

i Josip Kurtak: Prvi izdavač Bjelovarskih novina. Prilog građi za povijest školstva u Bjelovaru s osobitim osvrtom na razvoj Gimnazije. *Bjelovarski list*, 2. studenoga:6.

1975

i Mladen Medar: Gotika u Bilogori. Informativni prikaz. *Bjelovarski list*, 21. kolovoza:5.

i Mladen Medar: Bilogorski spomenici gotike – djelo domaćih majstora. Gotika u Bilogori (informativni prikaz, nastavak 2). *Bjelovarski list*, 28. kolovoza:5.

i Mladen Medar: Lokaliteti – Čvrstec (Chrostenecz, Chertwecz) Crkva Sv. Petra. Gotika u Bilogori (informativni prikaz, nastavak 3). *Bjelovarski list*, 4. rujna:5.

i Mladen Medar: Gornji Križ (S. Crux in Velyka) Crkva sv. Križa. Gotika u Bilogori (informativni prikaz, nastavak 4). *Bjelovarski list*, 11. rujna:5.

i Mladen Medar: Nova Rača (Racha, Radcha, Ratcha, Reche), Crkva sv. Marije. Gotika u Bilogori (informativni prikaz, nastavak 5). *Bjelovarski list*, 18. rujna:5.

i Mladen Medar: Tomaš (S. Thomas) Crkva sv. Tome. Gotika u Bilogori (informativni prikaz, nastavak 6). *Bjelovarski list*, 25. rujna:5.

i Mladen Medar: Žabno (S. Johannes de Sabnycza) Crkva sv. Ivana (1). Gotika u Bilogori (informativni prikaz, nastavak 7). *Bjelovarski list*, 2. listopada:5.

i Mladen Medar: Žabno (S. Johannes de Sabnycza) Crkva sv. Ivana (2). Gotika u Bilogori (informativni prikaz, nastavak 8). *Bjelovarski list*, 9. listopada:5.

- Bjelovarska gimnazija od osnutka do prve mature. *Bjelovarski list*, 11. prosinca:6.
- 1976 Pronađeni ostaci rimske zgrade kod Miklouša. *Bjelovarski list*, 23. rujna:5.
- Iz prošlosti pošte u Bjelovaru. *Telegram* (list radnika poduzeća PTT saobraćaja Bjelovar), prosinac:32-36.
- 1977 Iz prošlosti bjelovarske pošte. *Telegram* (list radnika poduzeća PTT saobraćaja Bjelovar), ožujak-lipanj:22-25.

OSTALI ČLANCI I NOTNI ZAPISI:

- 1955 O narodnim pjesmama, *Narodno kolo*, kalendar. Bjelovar: R. Kovač i S. Velagić, 69-86.
- 1959 Narodne pjesme iz Bilogore (notni zapis pet pjesama), Narodni kalendar. Bjelovar: *Bjelovarski list*, 47-49.
- 1972 i Mato Mađerić: Šandrovac – fenomen Bilogore, *Kajkavski kolendar*. Čakovec: Kulturno-prosvjetno društvo «Zrinski», 242-244.

PRIKAZI:

- 1964-65 Steinitz, W.: Deutsche Volkslieder demokratischen Characters aus sechs Jahrhunderten, Knj. 1 i 2, Berlin 1955, 1962. *Narodna umjetnost* 3: 183-184.
- 1966 Vasiljević, M. A.: Narodne melodije Crne Gore, Beograd 1965. *Narodna umjetnost* 4: 238.

RUKOPISI¹³:

1. *Kronološki pregled važnijih događaja u povijesti Bjelovara* (1961.) i *Popis historijskih objekata u Bjelovaru* (1961.) – Državni arhiv u Bjelovaru

¹³ Podaci o rukopisima 6-25 navedeni prema Turčin – Pavlović (1985).

2. (Nesređena) ostavština Z. Lovrenčevića (između ostalog: notni zapisi, dopisi, fotografije) i dvije karte 1:50000 – *Karta arheoloških lokaliteta u okolici Bjelovara od paleolita do 565. g i karta plemenskih župa i ubiciranih srednjovjekovnih lokaliteta u okolici Bjelovara* - Gradski muzej Bjelovar
3. *Uvodni tekst za Spomenicu Muzičke škole Vatroslav Lisinski u Bjelovaru* (1957.) – Glazbena škola Vatroslava Lisinskog u Bjelovaru
4. *Etnološka građa o bjelovarskom i bilogorskom kraju* (naselja, arheologija, povijest, etnologija, isječci iz dnevnog tiska, crteži, slikovni materijal). 1920 str. Sign NZ 129 (rukopis u arhivu Odbora za narodni život i običaje HAZU)
5. *Narodne pjesme iz Bilogore, 1938-1977*. IEF rkp 961 i *Folklorna glazba Bilogore*, rukopisna zbirka 1938-1980, za objavljivanje pripremili J. Bezić i R. Bonifačić – Institut za etnologiju i folkloristiku
6. *Narodne pjesme iz okolice Bjelovara*, sv. 1, 1948, 1951, 1952. IEF rkp N 13. Pjesama: 32. Str. 64.
7. *Narodne priče iz okolice Bjelovara, 1948-65*. IEF rkp 418. Priča: 25. Str. 133.
8. *Narodne popijevke iz kotara: Čazma, Bjelovar, Koprivnica, Đurđevac, Daruvar, Garešnica*, sv. 2, 1950. IEF rkp N 46. Pjesama: 70. Str. 204.
9. Ples br. 217 *Svi mi vele da sam iz Kapele*, Kapela, 1950. IEF rkp k. 217.
10. *Pjesme iz okolice Bjelovara, Koprivnice, Pakraca i Osijeka*, sv. 3, 1950-51. IEF rkp N 103. Pjesama: 44.
11. *Narodne pjesme iz kotara: Bjelovar, Garešnica i Sv. Ivan Žabno*, sv. 7, 1951. IEF rkp N 149. Pjesama 30. Str. 18.
12. *Narodne popijevke iz okolice Bjelovara*, sv. 5, 1951. IEF rkp N 118. Pjesama: 20. Str. 37.
13. *Svadba u Drnju*, 1951. IEF rkp 193. Običaj: 1. Str. 8.
14. *Šest ciganskih pjesama; pjevao Ciganin Milorad Purić iz Niša*, 1951. IEF rkp N 102. Pjesama: 6. Str. 10.
15. *Narodne pjesme iz kotara: Grubišno Polje, Bjelovar, Koprivnica, Čazma i Pakrac*, sv. 4, 1951-52. IEF rkp N 117. Pjesama: 60. Str. 412.

16. *Narodne pjesme iz kotara Bjelovar*, sv. 6, 1952. IEF rkp N 132. Pjesama: 22. Str. 4.
17. *Narodne pjesme iz okolice Bjelovara*, sv. 9, 1953. IEF rkp N 164. Pjesama: 20. Str. 37.
18. *Popijevke iz okolice Bjelovara*, sv. 8, 1953. IEF rkp N 160. Pjesama: 20. Str. 36.
19. *Narodne pjesme iz okolice Bjelovara*, sv. 10, 1953-1956. IEF rkp N 211. Pjesama: 58, dječje igre: 6, plesni običaji: 14, opis svadbe u Laduču. Str. 90.
20. Ples br. 222 *Mlada snaša kolo vodi*, Višnjevac, 1964. IEF rkp k 222.
21. *Česi u okolici Bjelovara*, selo Predavac, 1965. IEF rkp 752. Etnografski opisi (život i običaji). Str. 6.
22. Ples br. 226 *Staro sito*, Ždralovi, 1965. IEF rkp k 226.
23. Ples br. 231 *Eja dunde eja*, Pitomača, 1965. IEF rkp k 231.
24. Ples br. 232 *Drmeš*, Jesenaš, 1965. IEF rkp k 232.
25. *Prilozi parapsihologiji*, IEF rkp 1072. Str. 105.

FOTOGRAFIJE, DOPIS, NOTNI ZAPIS, LIKOVNI PRILOG¹⁴

Z. Lovrenčević u Karlovcu 1935.

Z. Lovrenčević - desno, 1976.

¹⁴ Iz ostavštine Z. L. u Gradskom muzeju u Bjelovaru te iz zbirke obitelji Matunci.

~~XXXXXXXX~~
Za druga.

Lovrenčević Zvonko
pri K.N.O. povjereništvo za prosvetu,
u B j e l o v a r u

Severin, dne. 14.II.1951.god.

(Pjesma) Pasem konja kraj mjeseca, iz god. 1875.

1. Pasem konja krajmjeseca (ponovi 3.puta. svaki red)
2. Mjesec zadje strah me nadje.
3. Ja uzjašim vrane konja.
4. Pa ga jašim na kraj sela.
5. U tom selu kolo igra.
6. U tom kolu moja draga.
7. Moja draga kolo igra.
8. Kraj drugoga brata moga.
9. Ode draga za drugoga.
10. Za drugoga brata moga.

(Svršetak)

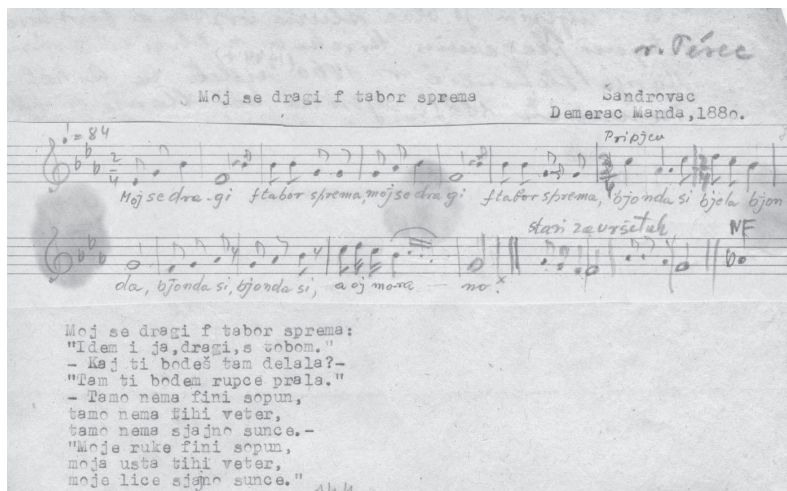
Druže učo ovo ti dostavljam ovu pjesmicu koju si me tražijo
čitavu, a bilježnicu ti nisam poslao, sobzirom nato što nebi znao
melodije o drugim pjesmicama, Bez uvrede.

Uz drugarski pozdrav-

Smrt-----Fašizmu-----Sloboda-----Narodu !

Tudić Ivan

Dopis suradnika Ivana Tudića iz Severina Z. Lovrenčeviću iz 1951.

Lovrenčevićev zapis popijevke Moj se dragi f tabor sprema iz 1952. godine

Lovrenčevićev portret Olinka Delorka iz 1968.

LITERATURA

- BEZIĆ, Jerko (1994a): Uz prvu knjigu zbirke Zvonka Lovrenčevića «Folklorna glazba Bilogore». U: *Zvonko Lovrenčević: Folklorna glazba Bilogore*, Knj. 1. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 7-8, 9-11.
- BEZIĆ, Jerko (1994b): Biografija Zvonka Lovrenčevića. U: *Zvonko Lovrenčević: Folklorna glazba Bilogore*, Knj. 1. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 13-15.
- BLAŽEKOVIĆ, Stjepan (1985): *Bjelovar*. Bjelovar: SIZ kulture Bjelovar, 387.
- BOGELJIĆ, Spomenka (1996): Šteta je što nismo upoznali Zvonka Lovrenčevića (razgovor s dr. Jerkom Bezićem). *Trythonus – diabolus in musica* 4:53-56.
- GALIN, Krešimir (1986): Svečano obilježavanje 75. godišnjice života i rada Zvonimira Lovrenčevića. *Vijesti Društva folklorista Hrvatske* 3-4:11.
- JAKOVLJEVIĆ, Goran (1989): Iz ostavštine Zvonimira Lovrenčevića. *Muzejski vjesnik* 13:38-39.
- MATUNCI, Gordana (1997): A kaj planiraš dalje? (Kvaku u spomen). *Hrvatski kajkavski kolendar*. Čakovec: Matica hrvatska, 197-201.
- MEDAR, Mladen (1989): Prilog bibliografiji Zvonka Lovrenčevića. *Muzejski vjesnik* (Glasilo muzeja sjeverozapadne Hrvatske) 12:78-80.
- MEDAR, Mladen (1990a): In memoriam Zvonku Lovrenčeviću Kvaku. *Bjelovarski zbornik 90*. Bjelovar: Gradski muzej Bjelovar, 111-113.
- MEDAR, Mladen (1990b): In memoriam Zvonimir Lovrenčević (1911-1990). *Muzejski vjesnik* 13:88-89.
- MEDAR, Mladen (1990c): Zvonimir Lovrenčević (1911-1990). *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 1:78-80.
- RADOVANOVIĆ, Mile (1990): Kvaku u spomen. *Gospodarski glasnik*, 21. prosinca:7.
- SABOL, Željko (1991): Kako sam se, zahvaljujući Zvonku Lovrenčeviću Kvaku, pola sata u životu osjećao kao Toulouse-Lautrec i Pablo Picasso (Bio jednom /i ostao/ jedan Kvak). *Bjelovarski list*, 10 siječnja:12.
- TRCONIĆ, Ivana (1990): Znete li tko je Kvak? (Sjećanje na Zvonka Lovrenčevića). *Bjelovarski list*, 20. prosinca:10.

TURČIN, Vesna i Mirena Pavlović (1985): Pregled dokumentacije Zavoda za istraživanje folkloru s bibliografijom suradnika. *Narodna umjetnost* 22:5-249.

ZVONIMIR LOVRENČEVIĆ - THE FOUNDER OF ETHNOMUSICOLOGY AND ETHNOLOGY IN THE REGION OF BJELOVAR AND BILOGORA

Summary

A schoolteacher, Zvonimir Lovrenčević (1911-1990), was the first researcher of traditional culture in the region around the town of Bjelovar. His greatest contribution was the fact that he managed, in the middle of the 20th century, when reliable traces and narrations on traditional life could still be found, to salvage valuable data on traditional musical instruments, singing, customs and beliefs of the population of Bilogora region, which, in the meantime, have completely disappeared from the folk narratives. Therefore Lovrenčević's ethnographic writings represent the basis for all the future research of ethnomusicology and ethnology in the region of Bjelovar and Bilogora.

Eventhough he was the author of several ethnographical, historical and archeological articles, the main area of his interest was ethnomusicology, primarily musical folklore, which was very popular in the middle of the 20th century. Lovrenčević wrote down notes and songs, described musical instruments and customs, but was less interested in the role music had in everyday life and the context of the performance itself. Many associates helped him with collecting the material, and since he had no ethnomusicological education, he got the expert help he needed in writing down melodies and in the analyses of the collected data, from his friend, the famous ethnomusicologist, Dr Jerko Bezić.

This article specifically deals with Lovrenčević's articles published on ethnomusicology, ethnology, and oral literature, and with his book, *Folklore music of Bilogora* (1994), which contains 115 melodies of folk songs. It also

deals with several different articles on specific topics: *Neobična svadba u Jabučeti (1963)*, *Tambura samica u okolici Bjelovara (1963)*, *Dvojnice i jedninka u bjelovarskoj okolici (1964)*, *Bilje kojim se gata i vrača u okolici Bjelovara (1967)*, *Dude u Bilogori (1971)*, *Bilogorci u poslovicama (1971)*, *Aerofoni instrumenti u Bilogori (1972)*, *Mitološke predaje Bilogore (1972)* i *Ladarice (1979)*. Through research of available archives, I composed a bibliography of all Lovrenčević's articles (scientific and newspaper articles, handwritten material) which is a supplement to this article.

The work of Zvonimir Lovrenčević was very little written about until recently, and even though his name was sometimes mentioned in relation to some of his melodies used by folklore groups in the region near the town of Bjelovar, his work remained without any recognisable purpose. Therefore the author of this article suggests that the results of Lovrenčević's research should be used in educational institutions of the region and in tourism. From the author's experience in working with the students of the Musical school in Bjelovar, she has noticed that teaching of folklore music, regardless the changed context of performance, can develop in students awareness of the value of traditional culture, while making of traditional musical instruments can develop their creativity. If learned craftsmen would take part in the making of more complex instruments, like *dude*, *dvojnice* and *jedinke*, the results of their work could be used in contemporary folklore performances. The forgotten musical instruments of Bilogora could also become original souvenirs of the region around the town of Bjelovar.

Key words: ethnography, musical folklore, Bilogora

